

Sargantana cuallarga

Psammodromus algirus (Linnaeus, 1758)

ALTRES NOMS CATALANS:

Serenalla cuallarga

Fardatxet

Juvenil

Fotografies realitzades
al Baix Ebre i a la Garrotxa.

IDENTIFICACIÓ I DESCRIPCIÓ

Sargantana de mida mitjana o grossa, el mascle pot assolir 7,4 cm de LCC i la femella fins a 8,1 cm. A aquesta longitud s'hi suma una cua molt llarga (que dona nom a l'espècie), que pot fer gairebé dos cops i mig la longitud corporal, amb la qual cosa es poden trobar exemplars amb una longitud total de fins a 27 cm. Té unes escates dorsals, laterals i, a les extremitats, grosses i visiblement carenades i imbricades, amb un extrem agut o punxegut. Les escates ventrals tenen una disposició en sis fileres longitudinals, també són grosses, d'aspecte nacrat i imbricades, però sense carena. No posseeix collaret gular. Presenta quatre escates supralabials anteriors a l'escata subocular, que contacta directament amb el llavi. Semblantment a la sargantana cendrosa, no presenta grànuls entre les escates supraciliars i les quatre supraoculars.

La coloració dorsal de fons és bruna o marró grisenc, amb dues línies dorsilaterals clares que s'estenen des de darrere del cap fins a la cua. Generalment aquestes línies o estretes franges són de color blanc crema o groguenc, però en alguns exemplars pot tendir a ser taronja, especialment a la part posterior del cos o, fins i tot, a les extremitats posteriors i al llarg de la cua. Per sota d'aquestes línies clares hi ha una franja fosca a cada lateral del cos, generalment marró fosc. I, a la part més baixa dels laterals del cos, per sota de la franja fosca, una altra línia crema o groguenca, visible des de la zona baixa del timpà fins a les extremitats posteriors. El resultat és un dibuix bilineat a cada lateral del cos. A més, en alguns exemplars es distingeix una línia vertebral fosca amb una línia clara a cada costat. Just per sobre de la base dels membres anteriors pot presentar unes escates o ocells blaus. Ventralment, les escates són de color blanc lluent, sense taques, tot podent presentar, tant el mascle com la femella, una coloració groga a la zona maxil·lar i a la gola durant el període reproductiu. A Catalunya, a diferència d'altres territoris, molt rarament s'han observat exemplars *concolor*: monocromàtics d'una coloració brunenca.

El mascle té el cap i les extremitats posteriors comparativament més grosses, la cua proporcionalment més llarga (en els exemplars que no l'han perdut) i les bandes dorsals poden ser més contrastades. Durant el zel, el mascle pot tenir la gola groga amb petites taques taronges a la base de la zona maxil·lar, així com unes taques allargades i taronges a la comissura de la boca. En algunes poblacions de sectors meridionals i centrals de la península Ibèrica i del nord d'Àfrica, les tonalitats taronges del cap dels mascles poden tenir major extensió i ser de color gairebé vermell. Com passa amb la resta de lacèrtids, el mascle desenvolupa uns porus femorals força més conspicus que la femella. A més, encara que els ocells axil·lars blaus són comuns també en la femella, el mascle els acostuma a presentar en major nombre i mida. Aquests ocells blaus es troben acompanyats per tota una sèrie d'escates d'un color groguenc saturat, que s'estenen pels laterals del cos.

El juvenil presenta una coloració molt similar a la dels adults, especialment com la femella, però amb la part posterior del cos i la cua d'una tonalitat més ataronjada.

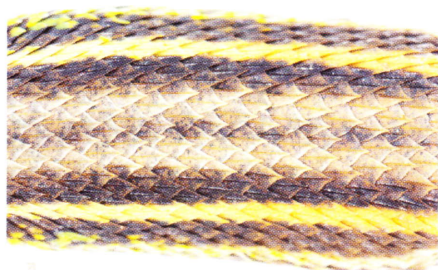
BIOLOGIA I ECOLOGIA

És una espècie helioterma, que acostuma a prendre el sol mig oculta entre la vegetació o la fullaraca, de manera que resulta poc visible per als depredadors. S'ha observat com en determinats casos s'assella o fuig d'un determinat perill enfilant-se a poca alçada del sòl, sobre un tronc d'un arbre o arbust. Té una activitat bàsicament diürna i unimodal, tret del període estival, més calorós, en què passa a tenir activitat bimodal, amb un temps de descans o inactivitat en la franja central del dia. El seu període d'inactivitat hivernal és variable segons la zona climàtica, però tendeix a

començar entre finals d'octubre o al llarg del novembre i s'allarga fins a les acaballes del febrer o principis de març. Tanmateix, en poblacions litorals amb hiverns suaus, el període d'inactivitat es redueix força. El període reproductiu es produeix al llarg de la primavera, quan els mascles cerquen activament femelles. La major part de les còpules es donen cap al mes d'abril o maig i, entre 30 i 40 dies després, realitzen una posta d'entre 2 i 11 ous (més sovint de tres a sis ous). Puntualment, fora de Catalunya s'han trobat algunes postes comunals (dutes a terme per diverses femelles en el mateix lloc) de fins a 42 ous. El naixement dels

Fotografies realitzades
al Baix Ebre i al Maresme.

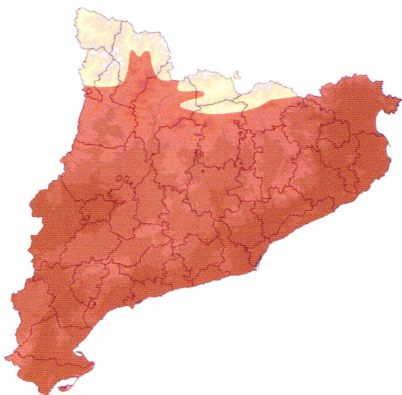

nounats es dona generalment entre la segona meitat d'agost i al llarg del setembre. En néixer, els juvenils mesuren al voltant d'uns 2,5 cm de LCC, tot assolint la maduresa sexual al segon any de vida. En poblacions litorals, en què el període d'inactivitat hivernal resulta força reduït, poden assolir la maduresa sexual a l'any de vida.

Cerca activament les preses entre la vegetació i la fullaraca i s'alimenta bàsicament d'invertebrats, sobretot in-

sectes: hemípters, coleòpters, heteròpters, himenòpters, ortòpters, dípters; i també aràcnids i invertebrats no artròpodes. Ocasionalment, també poden depredar sobre juvenils de sargantanes (de la seva o d'altres espècies). Aquesta sargantana, en cas de ser capturada per un predador o manipulada per persones, pot emetre un xisclet amb una funció defensiva. Entre els depredadors de la sargantana cuallarga trobem mamífers com el gat domèstic i salvatge, la guineu i la fagi-

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ

És una espècie molt comuna en sectors mediterranis, especialment de terra baixa. Es tracta d'un animal extremadament adaptable que es pot trobar en ambients amb diferents graus de cobertura vegetal, des de sorrells litorals amb vegetació psammòfila, brolles baixes continentals i altes o arbrades litorals, fins a màquies continentals i litorals, garrigues, pinedes mediterrànies i de pinassa i pi roig, alzinars i carrascars, rouredes seques, i altres espais més o menys arbrats però no excessivament densos o bé amb suficients entrades de radiació solar per poder termoregular-se adientment.

La sargantana cuallarga es troba a la major part de la península Ibèrica (manca només a la franja nord, des de la meitat nord de Galícia fins a l'Alt Pirineu), sud-est de França (cordó litoral i prelitoral localitzat entre la Catalunya Nord i el Roine), el nord del Magrib (Marroc, Algèria i Tunísia) i l'illa italiana de Conigli (sud-oest de Lampedusa). A Mallorca hi ha hagut observacions d'aquesta espècie, introduïda molt recentment, per la qual cosa no es descarta la seva presència estable allà. A Catalunya se la pot trobar a gairebé arreu del territori, mancant a la Val d'Aran i per sobre de l'estatge montà al Pirineu i Prepirineu interior. A l'arxipèlag de les illes Medes, en el passat, s'havia detectat la seva presència a la Meda Gran, d'on a dia d'avui sembla haver desaparegut. A la Catalunya Nord arriba als 1.180 m d'altura a la Reserva Natural de Jújols. Al Principat d'Andorra es distribueix pel sector més meridional del país, on assoleix els 1.400 m, mentre que a Catalunya s'observa fins a alçades de 1.500 m.

na; aus com el milà reial, el xoriguer comú i petit, l'arpella cendrosa, l'esplugabous i d'altres, i rèptils com la serp verda, la serp llisa meridional i, de manera més esporàdica, també l'escurçó ibèric i el llargardaix ocel·lat. Aquesta espècie tendeix a confiar en la seva velocitat de fugida; en aquest sentit els mascles semblen tenir un cert avantatge en presentar les extremitats sensiblement més llargues.

VARIABILITAT GEOGRÀFICA

L'any 2006 es va proposar subdividir aquest tàxon en tres espècies: *P. algirus* per a les poblacions africanes, *P. manuae* per a les poblacions del centre peninsular i *P. jeanneae* per a les poblacions meridionals. Aquesta divisió va ser invalidada per estudis posteriors. Actualment, s'accepta l'existèn-

cia de dos llinatges mitocondrials ben diferenciats a la península Ibèrica, un al sector atlàntic i l'altre al sector est peninsular —tots dos llinatges arriben a regions del centre ibèric. Les poblacions magribines també estan diferenciades mitocondrialment, i semblen més emparentades amb el llinatge atlàntic ibèric, del qual es van aïllar fa uns 1,9 Ma. L'espècie sembla haver-se originat a la península Ibèrica (on es van diferenciar dos llinatges) i posteriorment s'originà el llinatge africà. Les mostres genètiques africanes mostren una variabilitat genètica inferior. Tot i que actualment no hi ha variacions taxonòmiques reconegudes dins d'aquesta espècie, sens dubte, manquen nous estudis en aquest sentit.

Dins el gènere *Psammodromus* es consideren actualment 6 espècies: *P. hispanicus*, *P. edwardsianus*, *P. occidentalis*, *P. blanci*, *P. microdactylus* i *P. algirus*. Aquest gènere està emparentat amb els llargardaixos canaris del gènere *Gallotia*, que junts conformen la subfamília *Gallotiinae*.

Estat de conservació

Es tracta d'una espècie ben repartida per sens dubte, el lacèrtid més abundant, de com una espècie amenaçada. Tanmateix, certs canvis en el territori que podrien afec si més no a escala local, com ara la forta dels quals, afegits a l'escassetat de grans h del bosc per part de l'home, ha portat a un forestal i, en molts llocs, al tancament de s'ha produït una modificació del medi nat com ara la transformació urbanística de de zones industrials o la concentració par grans extensions on abans hi havia erms

Està catalogada per la UICN com a espè Catalunya és una espècie protegida per la

Subadult

Fotografies realitzades
al Baix Camp i al Baix Ebre.

VARIABILITAT GEOGRÀFICA

L'any 2006 es va proposar subdividir aquest tàxon en tres espècies: *P. algirus* per a les poblacions africanes, *P. manuelae* per a les poblacions del centre peninsular i *P. jeanneae* per a les poblacions meridionals. Aquesta divisió va ser invalidada per estudis posteriors. Actualment, s'accepta l'existèn-

Subadult

cia de dos llinatges mitocondrials ben diferenciats a la península Ibèrica, un al sector atlàntic i l'altre al sector est peninsular —tots dos llinatges arriben a regions del centre ibèric. Les poblacions magribines també estan diferenciades mitocondrialment, i semblen més emparentades amb el llinatge atlàntic ibèric, del qual es van aïllar fa uns 1,9 Ma. L'espècie sembla haver-se originat a la península Ibèrica (on es van diferenciar dos llinatges) i posteriorment s'originà el llinatge africà. Les mostres genètiques africanes mostren una variabilitat genètica inferior. Tot i que actualment no hi ha variacions taxonòmiques reconegudes dins d'aquesta espècie, sens dubte, manquen nous estudis en aquest sentit.

Dins el gènere *Psammmodromus* es consideren actualment 6 espècies: *P. hispanicus*, *P. edwardsianus*, *P. occidentalis*, *P. blanci*, *P. microdactylus* i *P. algirus*. Aquest gènere està emparentat amb els llargardaixos canaris del gènere *Gallotia*, que junts conformen la subfamília *Gallotiinae*.

PATOLOGIA I PARASITOLOGIA

Entre els ectoparàsits de l'espècie destaquen els àcars (dels gèneres *Ophyonissus* i *Haemaphysalis*) i les paparres (de la família *Yxodidae*), així com els paràsits interns del grup dels nematodes (*Parapharyngodon* o *Spauligodon*) i cestodes (*Mesocestoides* o *Oochoristica*). De tota manera, la càrrega parasitària d'aquesta sargantana està fortament influenciada per l'hàbitat que ocupa cada individu, així com les seves alteracions (així, per exemple, les sargantanes de zones incendiades tenen menys endoparàsits i ectoparàsits). Finalment, en aquesta espècie se sap que la composició de les secrecions dels porus femorals dels mascles varia en funció del seu estat de salut o parasitisme. La detecció d'aquesta característica la utilitzen les femelles en el moment de seleccionar un mascle per a la còpula. Les olors dels mascles més sans estimulen un major comportament quimiosensorial per part de les femelles, cosa que suggereix que els resulten més atractius.

Estat de conservació

Es tracta d'una espècie ben repartida per la major part del territori català i, sens dubte, el lacèrtid més abundant, de manera que no se la pot considerar com una espècie amenaçada. Tanmateix, en les darreres dècades s'han produït certs canvis en el territori que podrien afectar negativament aquesta espècie, si més no a escala local, com ara la forta davallada dels ramats d'oví i cabrum, els quals, afegits a l'escassetat de grans herbívors i l'actual poc aprofitament del bosc per part de l'home, ha portat a un important creixement de la massa forestal i, en molts llocs, al tancament del bosc. D'altra banda, en altres indrets s'ha produït una modificació del medi natural que també ha resultat negativa, com ara la transformació urbanística de gran part del litoral, el creixement de zones industrials o la concentració parcel·lària i transformació a regadiu de grans extensions on abans hi havia erms i guarets de secà.

Està catalogada per la UICN com a espècie de **Preocupació menor** (LC) i a Catalunya és una espècie protegida per la legislació vigent.